04/03/2020

Η ιστορική ιερά μονή της Ρόδου

/ Ιερές Μονές

Η Ιερά Μονή Αρταμίτου απέχει 56χλμ. από την πόλη της Ρόδου και βρίσκεται στην νοτιοανατολική πλευρά του όρους Αττάβυρος σε υψόμετρο 550μ., επί του οδικού άξονα Ιαλυσσού-Κατταβιάς, αποτελώντας κομβικό σημείο μεταξύ των χωριών Έμπωνα και Αγίου Ισιδώρου.

Η μονή, ιδρυμένη στον 9ο αι., είναι αφιερωμένη στον απόστολο και ευαγγελιστή Ιωάννη τον Θεολόγο. Η ονοματοδοσία της προήλθε από τη θέση Αρταμύτιον του όρους Ατταβύρου, του υψηλότερου όρους του νησιού. Κατά την προχριστιανική εποχή στο χώρο, όπου σήμερα βρίσκεται η μονή υπήρχε ιερό της Αρτέμιδος, στο οποίο, σύμφωνα με σωζόμενες επιγραφές, λατρευόταν η θεά με το όνομα «Ἄρταμις ἐν Κεκοίᾳ». Στη δωρική διάλεκτο Αρταμίτια ονομάζονταν οι εορτές προς τιμήν της θεάς Αρτέμιδος.

Στους αιώνες που ακολούθησαν της ίδρυσης γνώρισε ιδιαίτερη άνθηση και απέκτησε μεγάλη κτηματική περιουσία. Το έτος 1174 ως ηγούμενός της φέρεται ο Νείλος, ενώ μετά το 1256 και για μικρό χρονικό διάστημα σε αυτήν διέμεινε ο λόγιος μοναχός και εκκλησιαστικός συγγραφέας, Νικηφόρος Βλεμμύδης. Ο Βλεμμύδης διασώζει την πληροφορία ότι κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του

Ανδρόνικου Παλαιολόγου το 1234 κατά του άρχοντα της Ρόδου καίσαρα Λεοντίου Γαβαλά, τα στρατεύματά του δήωσαν την ύπαιθρο του νησιού και η μονή υπέστη λεηλασία. Αναφέρεται επίσης στην αξιόλογη βιβλιοθήκη της μονής και στο πνευματικό επίπεδο των μοναχών της.

Η μονή εξακολουθούσε να βρίσκεται σε άνθηση και κατά τη διάρκεια της ιπποτικής κατοχής, όπως προκύπτει από τις γραπτές μαρτυρίες και δη από τις διηγήσεις περιηγητών. Όταν το 1422 τη μονή επισκέφθηκε ο φλωρεντινός κληρικός, γεωγράφος και περιηγητής Cristoforo Buondelmonti την παρουσιάζει ως ακμάζουσα και χαίρουσα μεγάλης φήμης. Η περίοδος ακμής της διεκόπη την τουρκοκρατία, οπότε εγκαταλείφθηκε και ερημώθηκε.

Η μονή οικοδομήθηκε εκ νέου κατά το β΄ ήμισυ του 19ου αι. από τον ηγούμενο Κύριλλο τον Λίνδιο. Συγκεκριμένα, το 1859 κτίσθηκε το καθολικό, το 1862 τα κελιά, ενώ το 1870 φιλοτεχνήθηκε το περίτεχνο τέμπλο. Κατασκευάσθηκαν ακόμη δύο νερόμυλοι, ελαιοτριβείο και φούρνος, ενώ διαμορφώθηκε ο αύλειος χώρος, και αξιοποιήθηκαν οι γεωργικές εκτάσεις με φύτευση ελαιοδέντρων με σκοπό την κάλυψη των εσωτερικών αναγκών της μονής.

Σήμερα από τα κτίσματα της εποχής εκείνης διατηρούνται μόνο μικρό τμήμα της βόρειας πτέρυγας και το καθολικό, το οποίο ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο της μονόχωρης σταυροθολιακής βασιλικής δωδεκανησιακού τύπου με πρόναο με πατάρι γυναικωνίτη. Τα κελιά και οι λοιποί βοηθητικοί χώροι που ήταν απαραίτητοι για την εύρυθμη λειτουργία της μονής οικοδομήθηκαν σταδιακά κατά τη δεκαετία του 1990 και διατάσσονται βόρεια και δυτικά του καθολικού.

Όσον αφορά στον υφιστάμενο ναό, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το ξυλόγλυπτο επιχρυσωμένο τέμπλο του, φιλοτεχνημένο στα 1870, το κτιστό προσκυνητάρι επί του νότιου τοίχου που φιλοξενεί την εικόνα του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου, φιλοτεχνημένη το 1870 από τον Μιχαήλ Συμαίο και το περίτεχνο, επιχρυσωμένο και επιζωγραφισμένο προσκυνητάρι στο οποίο εκτίθεται η εικόνα της Βρεφοκρατούσας Παναγίας της Αρταμίτισσας. Αμφότερες οι εικόνες φέρουν ανηρτημένα μπροστά τους πληθώρα ταμάτων ως δημόσια μαρτυρία υποσχέσεων ή ευγνωμοσύνης των πιστών για την εκπλήρωση των ευχών τους.

Σήμερα η μονή εξακολουθεί να είναι ανδρώα και στα κελιά της εγκαταβιούν δύο μοναχοί και ένας δόκιμος υπό την πνευματική καθοδήγηση του ηγουμένου Λεοντίου, ενώ καταβάλλεται προσπάθεια για την ανακαίνιση και τον εξωραϊσμό του καθολικού, του κτιριακού συγκροτήματος και του περιβάλλοντος χώρου.

Κειμήλια

Από τα κειμήλιά της Ιεράς Μονής Αρταμίτου διεσώθησαν ξυλόγλυπτος σταυρός αγιασμού και περγαμηνός κώδικας του 12ου αι., έργο του μοναχού Νείλου. Αμφότερα φυλάσσονται στον ναό της Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού των Απολλώνων, στον οποίο μεταφέρθηκαν σε κάποια απροσδιόριστη στιγμή. Από το καλλιγραφικό εργαστήριο της μονής σώζονται επίσης χειρόγραφοι κώδικες που δωρίθηκαν στη βιβλιοθήκη της ομώνυμης Μονής της Πάτμου.

Το μόνο κειμήλιο που φυλάσσεται στη μονή και εκτίθεται σε περίτεχνο ξυλόγλυπτο προσκυνητάρι είναι η εικόνα της Παναγίας της Αρταμίτισσας. Η θαυματουργή αχειροποίητος εικόνα έπειτα από περιπετειώδη πορεία στην ποντιακή γη καταλήγει το 1922 στην Αθήνα, μεταφερμένη ως ιερό κειμήλιο από την Αργυρούπολη του Πόντου από μία οικογένεια προσφύγων στρατιωτικών.

Η Παναγία εικονίζεται Βρεφοκρατούσα στον τύπο της Οδηγήτριας. Φέρει χρυσεπάργυρη περίτεχνη επένδυση, φιλοτεχνημένη στο τρέχον έτος (2016) που με σεβασμό στην αρχική εικόνα περιβάλει και αναδεικνύει την παράσταση και τις επιμέρους λεπτομέρειες. Η μόνη προσθήκη εντοπίζεται πάνω από το τόξο που περικλείει τις μορφές. Πρόκειται για χρυσό αυτοκρατορικό περίτεχνο στέμμα με το σύμβολο του σταυρού στην κεντρική κεραία, το οποίο φέρουν δύο άγγελοι που ετοιμάζονται να στέψουν τη Θεοτόκο. Εκατέρωθεν αυτού σε ξεχωριστά πλαίσια η δηλωτική επιγραφή «ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΑΡΤΑΜΙΤΙCCΑ». Η αφιερωματική επιγραφή που αφορά στην επένδυση βρίσκεται στο κάτω μέρος της εικόνας εντός χρυσού υποβάθρου, εκατέρωθεν της οποίας παρατίθενται τα διακριτικά της Ιεράς Μητροπόλεως Ρόδου.

Παραγωγή ή πώληση εκκλησιαστικών / μοναστηριακών προϊόντων

Στο πωλητήριο της Ιεράς Μονής, το οποίο φιλοξενείται σε ένα ειδικά διαμορφωμένο χώρο εντός του αύλειου χώρου, οι μοναχοί προσφέρουν τα διακονήματά τους στους πιστούς. Ο επισκέπτης μπορεί να προμηθευτεί βιβλία, κομποσκοίνια, εικόνες, λιβανάκια, γλυκά του κουταλιού, λάδι, μέλι, ελιές, λικέρ, σούμα, κρασί, λιβάνι κ.ά.

Συμπληρωματικές πληροφορίες
(Προτεινόμενες διαδρομές)

Ιερό Ατταβυρίου Διός

Αφήνοντας τον Ιερά Μονή Αρταμίτου και κατευθυνόμενοι προς το χωριό του Αγίου

Ισιδώρου, έπειτα από περίπου 6χλμ. και σε απόσταση 200μ. από την είσοδο του χωριού, ο επισκέπτης συναντά την αρχή του ορεινού μονοπατιού που οδηγεί στο ιερό του Αταβυρίου Διός. Το ιερό βρίσκεται σε υψόμετρο 1.214μ. στην κορυφή του όρους Ατταβύρου, του υψηλότερου στο νησί.

Η κορυφή του όρους φαίνεται να αποτέλεσε ένα διαχρονικό τόπο λατρείας ήδη από την Τελική Νεολιθική Περίοδο (τέλος της 3ης π.Χ. χιλιετίας). Κατά τους ιστορικούς χρόνους ο Αττάβυρος συνιστούσε ένα εκ των σημαντικότερων τοποσήμων της Ρόδου, με αποτέλεσμα το νησί να αποκαλείται ενίοτε και «Ἀτάβυρις», όπως αναφέρει ο Στράβων.

Μυθικός ιδρυτής του ιερού θεωρείται ο Αλθαιμένης γιος του βασιλιά της Κρήτης Κατρέα και εγγονός του Μίνωα που κατέφυγε εκουσίως στη Ρόδο για να αποφύγει τη συμφορά που προμήνυε χρησμός. Έτσι, έφθασε στην Κάμειρο και ίδρυσε το ιερό του Διός στο όρος Αττάβυρος. Σύμφωνα με τον Ψευδο-Απολλόδωρο, κριτήριο για την επιλογή της θέσης του ιερού αποτέλεσε η ορατότητα προς την πατρώα γη, την Κρήτη.

Μία δεύτερη εκδοχή για την ίδρυση του ιερού μνημονεύει ο Λατίνος ποιητής Έννιος. Σύμφωνα με αυτήν, ο Δίας περιόδευε τον κόσμο και σε όσα πρόσωπα του προσέφεραν φιλοξενία, ως ανταπόδοση, τους καθοδηγούσε στην ίδρυση ιερών προς τιμήν του επιτρέποντας να του προσδώσουν προσωνύμιο που σχετίζονταν κάθε φορά με το επίθετο του εκάστοτε οικοδεσπότη. Στο πλαίσιο αυτό ιδρύθηκε, μεταξύ άλλων, το ιερό του Ατταβυρίου Διός. Συνεπώς, ιδρυτής του ιερού ήταν ο Αττάβυρος, ένας εκ των Τελχίνων.

Η πορεία που έπρεπε να ακολουθήσει ο επισκέπτης για να φτάσει στο ιερό δεν μοιάζει να διέφερε από τη σημερινή, ο τόπος πάντα δυσπρόσιτος και απομακρυσμένος από τα μεγάλα κέντρα, καθιστούσε την πρόσβαση κουραστική. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τη μεγάλη επισκεψιμότητα του ιερού, όπως μαρτυρά το πλήθος των κινητών αφιερωμάτων, κατέστησε αναγκαίες τις ανθρώπινες παρεμβάσεις στο χώρο. Στο πλαίσιο αυτό, διαμορφώθηκε μεγάλος περίβολος και κτιστός ορθογώνιος βωμός, καθώς και μία μνημειακή είσοδος στην πρόσοψη του οποίου φαίνεται ότι ήταν τοποθετημένα τα πλέον εξέχοντα αναθήματα.

Παρά το πλήθος των αναφορών, ελάχιστα στοιχεία είναι γνωστά για τη λατρεία του θεού ή για την οργάνωση του ιερού. Έμφαση, πάντως, πρέπει να δοθεί στον ιδιαίτερο ρόλο των βοοδειδών, ο οποίος προκύπτει τόσο από τις γραμματειακές μαρτυρίες όσο και από τα αναθήματα, καθώς σύμφωνα με την παράδοση στο Ατταβύριο ιερό υπήρχαν χάλκινα βόδια, τα οποία «αἴ μηκυθμόν ἐξέπεμπον»

(μούγκριζαν), κάθε φορά που επρόκειτο να συμβεί κάτι κακό στο νησί.

Η ιδιαίτερη σημασία του παρροδιακού ιερού και της λατρείας του Ατταβυρίου Διός στη Ρόδο καθίσταται προφανής όχι μόνο από το εύρος των σχετικών αναφορών των αρχαίων συγγραφέων για το ιερό και το πλήθος των αναθημάτων, αλλά και από την ιδιαίτερη γεωγραφική θέση του τεμένους στο υψηλότερο σημείο του νησιού, στα όρια μεταξύ Λινδίας και Καμειρίδας χώρας, χωρίς ωστόσο να συνδεθεί άμεσα ποτέ με κάποιο πολιτικό κέντρο.